

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Василенко А.В. Менеджмент устойчивого развития предприятий: [монография] / А.В. Василенко. – К.: Центр учебной литературы, 2005. – 648 с.
2. Кириленко О.П. Финансы (теория та вітчизняна практика): [навч. посіб.] / О.П. Кириленко. – Тернопіль: Астон, 2002. – 212 с.
3. Кориков А.М., Сафьянова Е.Н. Основы системного анализа и теории систем / А.М. Кориков, Е.Н. Сафьянова. – Томск: Изд-во Томского ун-та, 1989. – 207 с.
4. Финансы / Н.Я. Кравчук, В.П. Горин, Т.Б. Ясеновська. – Тернопіль: Економічна думка, 2008. – 432 с.
5. Никонова Я.И. Инновационная политика в системе государственного регулирования устойчивого развития национальной экономики / Я.И. Никонова. – Новосибирск: НГТУ, 2010. – 260 с.
6. Опарин В. Финансы (Загальна теорія): [навч. посіб.] / В. Опарин; 3-тє вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2002. – 240 с.
7. Петровська І.О. Финансы (з елементами статистики фінансів): [навч. посіб.] / І.О. Петровська, Д.В. Клиновий. – К.: ЦУЛ, 2002. – 300 с.
8. Романенко О. Финансы: [підручник] / О. Романенко. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 312 с.
9. Фадеева А.С. Концепция устойчивого развития туризма / А.С. Фадеева // Культура народов Причерноморья. – 2006. – № 89. – С. 48–51.
10. Федосов В. Бюджетный менеджмент: [підручник] / За заг. ред. В. Федосова. – К.: КНЕУ, 2004. – 864 с.
11. Финансы: [підручник] / С.І. Юрій, Л.М. Алексеєнко, І.В. Зятковський; за ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. – К.: Знання, 2008. – 611 с.

УДК 336.73

Катан Л.І.

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів та банківської справи
Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету*

Добровольська О.В.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів та банківської справи
Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету*

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМИ УСТАНОВАМИ

Статтю присвячено теоретичним питанням оздоровлення банків. Досліджено природу кризи, її форми та ознаки, що дасть змогу сформулювати причини виникнення кризових явищ у кредитних установах. Запропоновано методи превентивного (попереджувального) антикризового управління в кредитних установах. Розглянуто зовнішні та внутрішні причини кризових явищ у кредитних установах. Виявлено механізми зниження ризиків для банківських установ.

Ключові слова: криза, банківська криза, оздоровлення банків, антикризові заходи, безпека банківського бізнесу, антикризове управління.

Катан Л.И., Добровольская Е.В. АНТИКРИЗИСНОЕ УПРАВЛЕНИЕ КРЕДИТНЫМИ УЧРЕЖДЕНИЯМИ

Статья посвящена теоретическим вопросам оздоровления банков. Исследованы природа кризиса, его формы и признаки, что позволит сформулировать причины возникновения кризисных явлений в кредитных учреждениях. Предложены методы превентивного (предупредительного) антикризисного управления в кредитных учреждениях. Рассмотрены внешние и внутренние причины кризисных явлений в кредитных учреждениях. Выявлены механизмы снижения рисков для банковских учреждений.

Ключевые слова: кризис, банковский кризис, оздоровление банков, антикризисные меры, безопасность банковского бизнеса, антикризисное управление.

Katan L.I., Dobrovol'ska O.V. CRISIS MANAGEMENT CREDIT INSTITUTIONS

The article is devoted the theoretical questions of making healthy of banks. Investigational nature of crisis, his form and sign which will allow to set forth reasons origin of the crisis phenomena in credit establishments. The methods of preventive (preventive) anticrisis management are offered in credit establishments. External and internal reasons of the crisis phenomena are considered in credit establishments. Found out the mechanisms of decline of risks for bank institutions.

Keywords: crisis, bank crisis, making healthy of banks, anticrisis measures, safety of bank business, anticrisis management.

Постановка проблеми. В останні десятиліття в розвитку світової економіки виразно просліджуються дві внутрішньо зв'язані тенденції: глобалізація і зростання нестабільності. Особливо яскраво вони виявляються в банківському секторі економіки як найбільш чутливого до всіх змін, особливо зовнішніх, в економіці, політиці, соціальній сфері. З кінця 1970-х років в десятках країн, включаючи розвинені, такі, що розвиваються, і країнах із перехідною економікою відбуваються системні банківські кризи, причому в окремих державах вони траплялися не одноразово.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальним теоретичним питанням оздоровлення банків приділяли увагу відомі українські економісти. Зокрема,

у працях В. Міщенко [1], І. Вядрової [2], К. Раєвського [3] та О. Барановського [4] розкриваються основні напрями оздоровлення банків шляхом їх реорганізації та реструктуризації, але з акцентом на проблематику неплатоспроможних банків; А. Штангрет, О. Копилук, В. Василенко, З. Шершньова, С. Оборська висвітлюють питання антикризового управління на підприємствах. Значний внесок у систематизацію підходів до антикризового управління в кредитних установах зробив російський економіст А. Тавасієв [5]. Однак в економічній літературі недостатньо вивчається механізм оздоровлення саме тих банків, що мають проблеми, але продовжують працювати в режимі антикризового управління без введення в режим тимчасової адміністрації.

Мета статті полягає у дослідженні природи кризи, її форм, ознак, що дасть змогу сформулювати причини виникнення кризових явищ у кредитних установах. Для вирішення окреслених проблем необхідно запропонувати методи превентивного (попереджувального) антикризового управління в кредитних установах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загальноприйнятого визначення системної банківської кризи немає, але існує безліч її характеристик. У цілому таку кризу можна розуміти як стрімке і масштабне погіршення якості діяльності безлічі банків під впливом несприятливих чинників макроекономічного, інституційного, регулятивного й іншого характеру, такого, що виявляється в нездатності значного числа комерційних установ, а інколи і банківської системи в цілому виконувати свої об'єктивно необхідні функції в економіці, проводити базові й інші банківські операції та забезпечувати власний розвиток.

Криза банківської системи може бути «ізолюваною», але може також поєднуватися із кризою інших секторів економіки і кризою соціально-політичною. Криза також може протікати у відкритій формі (це її «зрілий» стан, коли, наприклад, велике число банків припинило проводити платежі клієнтів або повертати вклади на вимогу, або мати латентний (прихований, неочевидний) характер, що відповідає ситуації, коли значна частина банківських інститутів, по суті, неспроможна, але продовжує функціонувати.

Із самої природи перерахованих обставин видно, що криза не може ані виникнути, ані закінчитися одночасно. Криза системи в цілому і кожна її фаза (початок, пік, закінчення) – це завжди більш-менш тривалий процес, причому тимчасові параметри зазначених фаз можуть бути визначені лише приблизно й умовно (початок нової фази не завжди буде означати, що попередня фаза завершилася повністю і «чисто»). Цей попроцесний характер кризи означає, зокрема, що на різних етапах її розгортання доречно і необхідні різні за змістом і цілям набори антикризових заходів.

Отже, констатуємо, що кожна з обставин може діяти сильніше чи слабше. Відповідно, системна криза може бути більш-менш глибокою, більш-менш небезпечною. Це, своєю чергою, означатиме, що антикризові заходи повинні бути адекватними глибині кризи. Від цього буде залежати і «ціна», і тривалість часу подолання кризи.

Криза може мати нескінченно багато форм прояву або ознак. Відповідно, різні фахівці називають різні її види, причому жоден із таких переліків не може вважатися повним, вичерпним. Так, пропонується всі ознаки згрупувати в три категорії [1, с. 183–190]:

1. Фінансові:

- брак власних коштів (капіталу) або невиконання встановлених обов'язкових нормативів;
- поточні збитки або перевищення використаного прибутку над фактично отриманими та/або непогашеними збитками попередніх років;
- невиконання обов'язкових платежів, а також нездатність погашати кредиторську заборгованість у належні терміни;
- неусунення фактів порушень установленого порядку обов'язкового резервування;
- нераціональна політика залучення та розміщення коштів, зокрема, реальна відсутність перспективи повернення залучених коштів (у т. ч. за рахунок продовження терміну позики) або необґрунтоване використання короткострокових позик для фінансування довгострокових активів;

- іммобілізація коштів у витрати капітального характеру;
- низька якість кредитного портфеля;
- заборгованість по виплаті дивідендів або припинення їх виплати.

2. Виробничі:

- невиконання нормативних вимог Національного банку України про створення системи управління ризиками та/або системи внутрішнього контролю;
- неподання передбаченої законодавством звітності;
- звільнення головного управлінського персоналу без належної його заміни;
- погіршення позицій на фінансових ринках, обмеження кола операцій, які надаються;
- суттєва залежність від конкретного клієнта, проекту, напряму діяльності;
- агресивна процентна політика для залучення коштів клієнтів, значне перевищення процентних ставок найближчих банків-конкурентів.

3. Інші:

- невиконання у встановлений термін вимог Національного банку України і/або взятих на себе зобов'язань щодо усунення недоліків, включаючи недоліки в діяльності філій;
- недотримання вимог щодо формування статутного капіталу (використання для цього неналежних активів);
- судові позови, які в разі успіху позивача можуть завершитися нездійсненими для даної кредитної установи за рішенням суду.

Як уже зазначалося, криза не виникає одночасно, а розвивається, розгортається в часі. Це відноситься і до форм її зовнішнього прояву. При цьому до певного моменту, на початку, криза може залишатися «внутрішньою справою» банку. Для інших кредитних установ цей процес стає помітним і значущим із того моменту, коли очевидно виявляються труднощі з виконанням своїх зобов'язань, тобто коли вони стають недостатньо платоспроможними і ліквідними. У зв'язку з цим ми пропонуємо наступну зразкову схему розвитку проблем у банку та їх прояви [5, с. 189–200].

І. Деякі причини, що призводять до виникнення проблем у банках:

- низька кваліфікація співробітників банку;
- скриті та явні порушення законів та інших нормативних документів;
- слабка робота служби внутрішнього контролю;
- недостатня кваліфікація керівництва банку, яка веде до слабкої організації банківської справи та неадекватного управління;
- проведення сумнівних банківських операцій;
- негативні зміни у структурі ресурсної бази (наприклад, відмова вигідних клієнтів від обслуговування в даному банку; пасивна поведінка банку на ринку приватних вкладів в умовах, коли даний ринок стає для багатьох інших банків основним джерелом нарощування їх ресурсів);
- порушення балансу за термінами й обсягами між пасивами й активами, зниження якості їх структури;
- зниження частки високоліквідних активів нижче достатнього рівня;
- постійне залучення з міжбанківського ринку засобів у значних обсягах;
- зниження рівня диверсифікації активів і пасивів;
- неадекватний стан техніко-технологічного забезпечення проведених операцій (через що можуть відбуватися, наприклад, збої або затримки в проведенні деяких платежів);
- недовтворення резервів під прийняті ризики;

– зниження доходів при зростанні дебіторської та кредиторської заборгованості; – зменшення величини власного капіталу.

II. Основні ознаки появу прихованої неплатоспроможності банку:

- часте виникнення в банку дефіциту ліквідності;
- збільшення плати і введення регламентів, що збільшують час виконання клієнтських платежів;
- збільшення часу проходження платежів і наявність картотеки неоплачених розрахункових документів через відсутність коштів на кореспондентських рахунках банку;
- різке збільшення процентних ставок за залучені ресурси з використанням агресивної реклами;
- закриття лімітів на банк іншими кредитними організаціями;
- поява технічних проблем, які збільшують час виконання платежів і видачі коштів;
- зростання тарифів на послуги, що надаються клієнтам;
- відтік коштів клієнтів, наближених до керівництва банку;
- початок «виведення» активів банку;
- поява «інсайдерської» інформації про несприятливу ситуацію в банку.

III. Ознаки переходу неплатоспроможності банку в явну форму:

- поступове збільшення затримок і хронічне невиконання частини платежів, нарощування картотеки неоплачених розрахункових документів;
- початок масових претензій із боку клієнтів і контрагентів та судових розглядів;
- згортання масштабів діяльності, максимальне скорочення витрат;
- значне зниження балансових показників (валюти балансу, капіталу, ліквідних активів, зростання частки прострочених і закладених активів, зниження якості забезпечення виданих кредитів, порушення нормативів діяльності та ін.);
- догляд та звільнення співробітників банку, враховуючи і керівництво, зміни в керівництві банку;
- зменшення кількості операцій, що проводяться для клієнтів;
- продаж основних засобів;
- зменшення залишків на розрахункових та інших рахунках клієнтів (масовий відтік грошей із банку в межах сум, які банк ще може виплатити);
- збільшення кількості порушень норм законів і банківських правил;
- широке поширення в пресі і на ринку інформації про проблеми банку;
- вихід окремих учасників зі складу банку (або отримання ними кредитів на суми, близькі до їх часток у кредитній установі);
- введення в банк тимчасової адміністрації.

Як і у випадку з банківською системою (банківським сектором) в цілому, причини, які можуть «вкинути» в кризу окремо взятий банк, слід ділити на внутрішні, винуватою в яких може бути тільки сама ця організація, і зовнішні, за виникнення і дію яких зазвичай ніхто, на жаль, відповідальності не несе. Деякі найважливіші внутрішні причини кризи окремо взятого банку враховують таке:

• Неврегульованість внутрішньобанківських відносин власності та управління (між власниками, власниками і вищим керівним складом, між тими й іншими і більшістю найманих працівників).

• Відсутність у банку власної ґрунтовно продуманої і зваженої стратегії розвитку, розрахованої на перспективу.

• Погана постановка аналітичної (у т. ч. маркетингової) роботи і системи планування.

• Відсутність якісного, узгодженого комплексу внутрішніх регламентуючих документів, за якими впроваджені технології проведення банківських фінансових операцій (угод і питання організації ефективного управління на всіх рівнях банку).

• Недосконала організаційна структура, невідпрацьованість процедур взаємодії між її елементами.

• Суто ситуативне, імпульсивне (не засноване на результатах аналізу фахівців і на затверджених планах розвитку організації) оперативне управління.

• Недосконалі технології ведення банківських операцій або їх окремих елементів (наприклад, слабка, ненадійна методика визначення кредитоспроможності позичальників).

• Видача банком своїм учасникам і/або інсайдерам великих за обсягами кредитів за низькими (нижчими за середньоринкові) або нульовими кредитними ставками. Дана практика зазвичай пояснює те, що власники і керуючі відповідних банків поставили інтереси кредиторів, вкладників, клієнтів банку на друге місце після власних інтересів. У результаті вони неадекватно оцінюють ринкову ситуацію, приймають неправильні рішення, і банківська установа отримує надмірні, неприпустимі ризики.

• Невміла організація кредитного процесу, яка виражається, зокрема, у низькій якості кредитного портфеля, великій питомій вазі неповернених кредитів, падінні вартості застави, що забезпечують прострочені кредити, і т.д.

• Відсутність глибокого самоаналізу, з'ясування на регулярній основі своїх сильних і слабких сторін, схильності до стресів, кризових процесів або невміння, або небажання персоналу і керівництва користуватися відповідним інструментарієм.

• Відсутність планів конкретних дій на випадки несприятливого для банку розвитку подій (або формальна наявність таких планів, які явно не розраховані на реальне застосування).

• Протиправні дії співробітників проти банку. Слід мати на увазі, що знання конкретних факторів, що сприяють наростанню кризових явищ в даному банку, – це одночасно і знання тих «важелів», які можна і потрібно використовувати для ослаблення значених явищ.

Що стосується зовнішніх причин, здатних спровокувати кризу в конкретному банку (зазвичай за умови, що ґрунт для цього готується дією причин внутрішніх), то серед них можна визначити такі:

• кризовий стан реальної економіки (підприємств і організацій – клієнтів даного банку);

• кризовий стан банківського сектора (зокрема, криза міжбанківського ринку кредитів і депозитів);

• різкі зміни державної економічної та фінансової політики, правил гри на фінансових ринках, невдалі інституційні рішення органів влади;

• різка зміна інтересів і переваг основних клієнтів банку (якщо, наприклад, вони вирішать перевести свої гроші в інші банки, включаючи закордонні);

• тиск сил конкуренції, особливо якщо вона нерівноправна або недоброчесна;

• вплив факторів непереборної сили.

Нарешті, можуть бути причини, які за походженням є (можуть бути) одночасно і внутрішніми, і зовнішніми. До таких можна віднести, зокрема:

• втрату банком ділової репутації серед інших кредитних установ, що може виразитися, наприклад, у закритті на нього лімітів (відбувається поза банком, на ринку, але на основі оцінки учасниками

ринку тих процесів, які мають місце всередині банку і навколо нього, за винятком тих випадків, коли така оцінка носить явно «замовний» характер);

- зростання дебіторської заборгованості (у цьому може бути вина обох сторін – і самого банку, і його боржників);

- швидкий відтік із банку вкладів фізичних осіб, масове пред'явлення до нього вимог іншими кредиторами (це може статися і з об'єктивно надійним і благополучним до того банком, але частіше відбувається з організаціями, які самі дали привід для такої поведінки клієнтів і кредиторів).

Отже, для вирішення окреслених вище проблем повинні професійно і результативно застосовуватися методи превентивного (попереджувального) антикризового управління. Останнє включає в себе такі методи:

1. Антикризовий моніторинг на постійній основі зовнішнього і внутрішнього середовища об'єкта з метою раннього виявлення формування загроз кризи.

2. Аналіз внутрішньої схильності (вразливості) об'єкта кризи з виділенням, за можливістю, відповідних індикаторів. Зазвичай в якості останніх стосовно конкретного банку виділяють такі:

- спеціалізовані підрозділи банку не здатні діяти спільно і бачити ситуацію, що складається, і положення банку в цілому;

- службовці банку схильні приділяти більше уваги внутрішньому стану в установі, ніж зовнішньому середовищу, при цьому змагання з внутрішніми конкурентами домінує над зовнішніми;

- небажання або нездатність банку проводити зміни;

- нездатність банку адекватно сприймати й усвідомлювати сигнали із зовнішнього середовища;

- готовність порушувати правила заради короткострокових вигод.

3. Розробка антикризових організаційних стратегій, спрямованих на мінімізацію внутрішніх ризиків банку і зміцнення безпеки: 1) інформування колег про кризові ситуації; 2) наявність адекватної формальної структури організації безпеки банку; 3) комплексний, письмово зафіксований і затверджений набір норм і правил, орієнтованих на вирішення проблем, пов'язаних із безпекою, які визначають дії співробітників і розвивають культуру безпеки в банку; 4) розвиток у службовців банку адекватних переконань, що становлять корпоративне відношення до безпеки; 5) делегування права прийняття рішень із певного питання на самий нижчий рівень організації, який володіє необхідними навичками і компетентністю; 6) забезпечення системи стримування і протидії усередині банку; 7) відповідальність кожного співробітника за кожну проблему; 8) тренінг персоналу для відпрацювання дій у кризових ситуаціях і формування навичок і культури забезпечення безпеки; 9) використання вузькопрофільних фахівців при одночасному забезпеченні контролю їх роботи за допомогою фахівців більш широкого профілю. Реалізація даних стратегій допоможе максимально підвищити усвідомлення службовцями банку проблем безпеки і запобігти кризовим ситуаціям.

4. Внутрішній аналіз і контроль. У структурі комерційного банку бажано (для великого банку – обов'язково) мати, по-перше, відділи (групи), які займалися б аналізом кредитного портфеля, рівня ліквідності, інших показників діяльності і фінансової стійкості банку, включаючи маркетинговий аналіз і стратегічне планування, по-друге, відділ внутрішнього аудиту, покликаний виконувати контрольні-аналітичні функції. При проведенні внутрішнього

аналізу необхідно виходити з того, що однією з основних умов стабільності роботи банку є такий підбір клієнтів і ділових партнерів, щоб не допустити залучення банку в незаконні операції, зокрема у «відмивання» незаконно або злочинно нажитих грошей.

5. Антикризове планування. Відкрита фаза розвитку кризи в банку, як правило, протікає дуже швидко, і в цей час відбуваються істотні зміни майже в усіх напрямках діяльності банку. Певні заходи не впливають один на одного, але інші, навпаки, дуже тісно пов'язані між собою, хоча і мають різні наслідки для діяльності банку. Якщо умови, наслідки, механізм і послідовність реалізації антикризових заходів не будуть визначені заздалегідь, то результативність роботи буде сильно залежати від випадкового збігу обставин, при цьому різко зростає ймовірність появи серйозних прорахунків в управлінні. Щоб уникнути подібного розвитку подій, у рамках підготовчих антикризових заходів повинен бути складений документ або пакет документів, які містять план (плани) антикризового управління. План дій у надзвичайних ситуаціях може бути загальним, що описує найбільш поширені сценарії, так і орієнтованим на конкретну ситуацію. У плані дій, розрахованому на надзвичайні ситуації, повинен міститися опис можливих сценаріїв розвитку подій при настанні непередбачених несприятливих обставин і викладатися всі необхідні аспекти роботи банку з метою подолання кризової ситуації, а також регламентуватися діяльність усіх його підрозділів у частині попереджувальних і профілактичних заходів.

6. Механізми зниження ризиків. Події на фінансових ринках усе частіше показують, наскільки вразливими можуть бути гіганти банківської індустрії незважаючи на їх наявну міцність. За прийнятими в усьому світі стандартами система захисту банків повинна передбачати три елементи:

- механізми контролю ризиків (ризик-менеджмент);

- плани дій у надзвичайних ситуаціях із метою мінімізації шкоди (які були розглянуті вище);

- заходи з метою покриття збитків.

Основне завдання першої ланки – механізму контролю ризиків – сформувати систему виявлення й оцінки ризиків, а також визначити основні моделі поведінки для забезпечення їх мінімізації. Механізм контролю ризиків найчастіше отримує практичне втілення в декількох складниках: в організаційній структурі, у вигляді інструкцій, якими повинні керуватися всі співробітники банку в своїй роботі, у вигляді матеріальної інфраструктури (якщо говорити про фізичну безпеку). Виявленням, оцінкою і мінімізацією ризиків повинні займатися співробітники і керівники всіх підрозділів банку. Разом із тим у великих банках має сенс формування спеціальної служби ризик-менеджменту, основним завданням якої має стати створення та постійна підтримка в працездатному стані системи (моделей, процедур, методик) ідентифікації, оцінки та ефективного управління ризиками організації. Спеціально виділені ризик-менеджери, якщо такі є в банку, повинні:

- мати чітко визначені обов'язки;

- повинні мати достатні повноваження для прийняття потрібних рішень. Практика роботи українських банків показує, що оптимальний варіант – коли особа, яка відповідає за функцію ризик-менеджменту, підпорядковується керівнику банку і в обумовлених випадках має право навіть блокувати угоди до прийняття рішення правлінням або іншим відповідальним органом;

– добре знати особливості бізнесу банку і мати повну інформацію про його стан на ринку;

– забезпечувати всі підрозділи і керівництво банку точною та своєчасною інформацією в затверджених формах і обсягах. У функції такої служби могло б входити також створення планів дій на випадки кризових ситуацій. Складність, яка тут очікує банки, пов'язана з необхідністю визначення раціонального місця окремої служби ризик-менеджменту в загальній структурі органів і осіб, що беруть участь у процесі внутрішнього контролю, зокрема, поділ сфер відповідальності між вказаною службою і службою внутрішнього контролю (до того ж нерідко включає в себе службу внутрішнього аудиту). У будь-якому випадку слід вимагати того, щоб операції проводилися строго відповідно до чинного законодавства і внутрішньобанківських норм, щоб фінансові ризики банку постійно відстежувалися і знаходилися в межах затверджених лімітів, повністю і своєчасно відбивалися в управлінській інформації.

7. Підвищення безпеки банківського бізнесу. Крім економічних загроз, існують прямі загрози безпеці внутрішньобанківської сфери, пов'язані з функціональною діяльністю банків. Найбільш характерними прийомами і засобами вчинення злочинів у банківській сфері є махінації з неповерненням кредитів, шахрайство з цінними паперами, пряме злодійство, залучення банків у «відмивання» грошей, одержування від діяльності кримінальних структур, міжнародні фінансові злочини.

8. Залучення незалежних аудиторів. Важливою може бути роль незалежних аудиторів у запобіганні кризовому розвитку банку. Однак в Україні аудит поки не став інструментом, що сприяє своїми рекомендаціями забезпеченню ефективної діяльності банків. Практика показує, що аудит носить в Україні переважно підтверджувальний характер, а на Заході – рекомендаційний. Проте шанси вийти з несприятливої ситуації, переламати її і знову стати до лав «нормальних» є й у банку, що потрапив у кризове становище. Просто «ціна» рішення проблеми в цьому випадку буде значно більше. Правда, якщо криза є досить глибокою і вже встигла «показати себе» в очевидних зовнішніх формах, то зазначений шанс стає дуже невеликим.

Висновки. Таким чином, дослідивши природу кризи, її форми, нами запропоновано всі ознаки кризи згрупувати в три категорії: фінансові, виробничі та інші, що дасть змогу сформулювати причини виникнення проблем у кредитних установах.

Для банківської системи причини, які можуть «вкинути» в кризу окремо взятий банк, слід ділити на внутрішні, винуватою в яких може бути тільки сама ця організація, і зовнішні, за виникнення і дію яких зазвичай ніхто, на жаль, відповідальності не несе. Для вирішення окреслених вище проблем повинні професійно і результативно застосовуватися методи превентивного (попереджувального) антикризового управління, які включають антикризовий моніторинг, аналіз внутрішньої схильності (вразливості) об'єкта кризи, розробку антикризових організаційних стратегій, внутрішній аналіз і контроль, антикризове планування, механізми зниження ризиків, залучення незалежних аудиторів, підвищення безпеки банківського бізнесу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Міщенко В.І. Реорганізація та реструктуризація комерційних банків / В.І. Міщенко та ін. – К.: Знання, 2002. – 249 с.
2. Вядрова І.М. Реорганізація та реструктуризація комерційних банків: автореф. дис. ... канд. екон. наук / І.М. Вядрова. – Суми, 2001. – 24 с.
3. Банківський нагляд: [навч. посіб.] / В.І. Грушко [та ін.]. – К.: Центр навч. л-ри, 2004. – 264 с.
4. Барановський О. Проблемні банки: виявлення й лікування / О. Барановський // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 11. – С. 18–31.
5. Тавасиєв А.М. Антикризове управління кредитними організаціями: [учеб. пособ.] / А.М. Тавасиєв. – М.: Юнити-Дана, 2006. – 480 с.
6. Про затвердження Спеціального порядку здійснення заходів щодо фінансового оздоровлення банків: Постанова Правління Національного банку України від 1 грудня 2008 р. № 405 (ред. від 16 квіт. 2009 р. № 225).
7. Про банки і банківську діяльність: Закон України у ред. від 4 лют. 2011 р.
8. Костогриз В. Аспекти антикризового управління банківською діяльністю в Україні / В. Костогриз // Економічний аналіз. – 2010. – Вип. 7. – С. 156–158.
9. Шаманський Н.С. Концептуальні засади формування організаційно-економічного механізму антикризового управління банком / Н.С. Шаманський, Т.А. Степанова // Мат. наук.-практ. конф. студ. і молодих учених «Актуальні проблеми економічного та соціального розвитку виробничої сфери». – Донецьк, 2009. – С. 146–148.
10. Commission communication on the return to viability and the assessment of restructuring measures in the financial sector in the current crisis under the State aid rules // Official Journal of the European Union. – 2009. – С. 195–198.
11. Болдирев О.О. Тимчасова адміністрація як інструмент антикризового управління банками / О.О. Болдирев // Вісн. Укр. акад. банк. справи. – 2009. – № 2. – С. 75–80.